

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สุขภาพของประชาชนทุกคนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ การที่ประชาชนมีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจนั้นย่อมแสดงถึง การมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ อันจะเป็นผลทำให้เกิดการพัฒนาในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับ โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) ที่ผ่านมา จะเน้นถึงการพัฒนาทางการศึกษา การสาธารณสุข อาหาร และโภชนาการ รวมไปถึงเรื่องความปลอดภัยและยาเสพติดให้โทษ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับสุขภาพของประชาชนทั้งสิ้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) นั้นมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 เพียงแต่มุ่งเน้นการพัฒนาในทุก ๆ ด้านให้สูงเพิ่มขึ้น ในด้านการพัฒนาคุณภาพคนจะ เป็นการยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนตามแนวทางและข้อผูกพันที่ให้ไว้กับ สมัชชาใหญ่องค์การอนามัยโลก คือ "สุขภาพดีถ้วนหน้าเมื่อสองห้าสี่สาม" จะเห็นได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับได้ เน้นในเรื่องสุขภาพของประชาชน

สุขภาพมีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับการศึกษาเป็นอันมากในทางการศึกษา ถือกันว่าสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อความ เจริญงอกงามและพัฒนาการทุก ๆ ด้านของตัวบุคคล ถ้าการศึกษาคือความ เจริญงอกงามจริง บุคคลจะเจริญงอกงามได้อย่างไร หากสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจของเขาไม่ดี ถ้าหากจะต้องพิจารณากันอย่างแท้จริงแล้วในชีวิตของคนเรานั้นจะ เห็นได้ว่า สุขภาพได้เริ่มมีบทบาทสำคัญในชีวิตของคนเราเรื่อยมา ไม่ว่าจะเป็นอยู่ในวัยทารก วัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ หรือวัยชราก็ตาม ตลอดชั่วชีวิตของคนเราเลยทีเดียวย ด้วยเหตุนี้เองในการสั่งสอนอบรมกุลบุตร กุลธิดา จึงต้องมีเรื่องสุขภาพรวมอยู่ด้วยเสมอ ไม่ว่าจะยุคใดหรือสมัยใด จากประวัติการศึกษาจะเห็นได้ว่า แม้ในสมัยกรีกโบราณก็ได้เล็งเห็น ความสำคัญของสุขภาพเป็นอย่างมาก ปรัชญาเมธีสองท่าน ซึ่งได้แก่ อริสโตเติล (Aristotle) และพลาโต (Plato) ได้ให้ความคิดเห็นสอดคล้องต้องกันว่า "การที่จะให้การศึกษาทางด้านอื่น ๆ สมควรจะให้เด็กมีสุขภาพดีเสียก่อน" ซึ่งหมายความว่า หากเด็กมีสุขภาพไม่ดีแล้ว แม้จะให้การศึกษาอบรมดีเพียงใด การศึกษาเล่าเรียนก็ย่อมจะไม่ได้ผล (สุชาติ โสมประยูร

2526 : 7) ดังนั้นการพัฒนาสุขภาพจึงควร เริ่มที่วัย เด็กและเยาวชน เป็นสำคัญ แต่ส่วนใหญ่วัย นี้จะอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน ดังนั้นการปลูกฝังลักษณะนิสัยและ เจตคติทางสุขภาพจึงต้องกระทำ ในโรงเรียน โดยอาศัยการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญ ยิ่งในอันที่จะพัฒนาความรู้ สร้างแนวความคิด ทศนคติ ค่านิยม และการปฏิบัติทางด้านสุขภาพ ที่ถูกต้องให้กับ เด็ก โดยการ จัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนให้มีครบทั้ง 3 ด้าน อันได้แก่ การจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน การจัดบริการสุขภาพ และการจัดการ เรียนการสอน สุขศึกษา พร้อมทั้งจัดการบริหารโครงการสุขภาพในโรงเรียนให้มีบูรณาการและ ผสมผสานกันไป โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อต้องการให้ทุกคนในโรงเรียนมีสุขภาพดี

เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า และ เด็กที่จะ เป็นผู้ใหญ่ในอนาคตอันใกล้นั้นก็คือ เด็กที่อยู่ในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่เขา เหล่านั้นจะต้อง เรียนจบไป เพื่อศึกษาต่อในสถาบัน การศึกษาระดับสูงขึ้นไป แต่ส่วนหนึ่งก็ออกไป เป็นบุคลากรในสถาบันหรือทำงานต่าง ๆ และ เป็นกำลังสำคัญของชาติ การจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ จึงช่วยสร้างคนให้มีสมรรถภาพเพื่อออกไปปฏิบัติงาน จากผลสรุปแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 5 ซึ่งได้ดำเนินงานและวางแผนสอดคล้องกับแผนพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) ได้สรุปว่า อัตราตายโดยส่วนรวมด้วยโรคต่าง ๆ ลดลง อายุขัยเฉลี่ยทั้ง เพศชายและ เพศหญิงเพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชากรไทยมีสุขภาพและอายุยืนยาวมากขึ้น แต่อัตราการป่วยด้วยโรคธรรมดาสำมัญที่ป้องกันได้ในชนบทยังมีอัตราสูง สาเหตุที่สำคัญที่ทำให้ อัตราป่วยด้วยโรคต่าง ๆ นั้นสูงขึ้นได้แก่ สภาพแวดล้อมเลวลง การสุขาภิบาลที่ไม่ถูกสุขลักษณะ การขาดแคลนน้ำสะอาดบริโภค ประชาชนมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการ เป็นโรคหรือไม่รู้จักการ ป้องกันตนเองจากโรคและการบริการสาธารณสุขที่ไม่ครอบคลุม ซึ่งสาเหตุดังกล่าวเหล่านี้ สอดคล้องกับการสำรวจล่าสุดของกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย ในปี 2528-2529 ได้ พบว่า นักเรียนในโรงเรียนสาธิตระดับมัธยมศึกษาส่วนกลางและศูนย์เขต 5 ศูนย์ยังประสบ กับปัญหาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ซึ่งเป็นโรคที่สามารถป้องกันได้ เช่น สายตาคิดปกติ เยื่อตา อักเสบ หูน้ำหนวก ขาดสารอาหาร โรคผิวหนัง และที่มากที่สุดคือ หันผุ (ข้อมูลงานอนามัย โรงเรียน 2528-2529 : 91) ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานยังประสบปัญหา และมีไม่ทั่วถึงเพียงพอ แต่เนื่องจากโรงเรียนเป็นแหล่งอบรมให้การศึกษาแก่กุลบุตรและธิดา เป็นแหล่งปลูกฝังค่านิยมแนวคิดและพฤติกรรมสุขภาพ ดังนั้นการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

ทางการศึกษา โดยการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนจะส่งผลกระทบต่อผู้เรียน
โรงเรียน และชุมชนด้วย การที่ชุมชนยังประสบปัญหาเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ สภาพแวดล้อม
เลวลง การสุขาภิบาลไม่ถูกสุขลักษณะนั้นย่อมแสดงให้เห็นถึงข้อบกพร่องในการจัดการศึกษา
เฉพาะอย่างยิ่งในการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องทั้งโดยทางตรง
และทางอ้อม

ในการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนนั้น ผู้บริหารโรงเรียนมี
บทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำ วางแผนงาน ดำเนินงาน และประสานงาน ตลอดจนถึงการ
ประเมินโครงการ การจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนจะมีคุณภาพและ
บังเกิดผลตามแนวทางที่วางไว้นั้น ต้องอาศัยตัวผู้บริหารผู้ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการวาง
แผนดำเนินงาน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นความรู้และความเข้าใจในสภาพและ
ปัญหาการจัดดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ถ้าหากมีการ
ศึกษาวิจัยจะทำให้ทราบถึงสภาพในการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนที่
เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาตามการรับรู้ของผู้บริหาร ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญเปรียบเสมือน
ผู้นำ ที่สามารถรับรู้ ถ่ายทอด เชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้ และนำไปสู่แนวทางในการกำหนดนโยบาย
และการวางแผนการดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนในที่สุด

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) นั้นได้เล็ง
เห็นความสำคัญของส่วนภูมิภาคและได้กำหนดแผนพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญในส่วน
ภูมิภาคขึ้น มีการกระจายการลงทุน พัฒนาเศรษฐกิจทั้งด้านคมนาคม การสื่อสาร การประปา
นิคมอุตสาหกรรม สาธารูปโภค โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญ
เพิ่มขึ้นในภูมิภาค 24 เมือง (25 เทศบาล) ซึ่งทำให้เกิดการตื่นตัวและความเติบโตของ
ชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว เพื่อเป็นการรองรับความเจริญในอนาคตอันใกล้นี้ จึงมีความ
จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะต้องศึกษาถึงสภาพและปัญหาการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนใน
เขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาลในส่วนภูมิภาค ซึ่งจะ เป็นตัวแทนที่สะท้อนให้เห็นสภาพและ
ปัญหาของชุมชน ทั้งยัง เพื่อ เป็นประโยชน์สูงสุดแก่โรงเรียนในการที่จะได้รับรู้ถึงสภาพและ
ปัญหาที่แท้จริงในการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งจะช่วยนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข
และทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อไป

จากการที่รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของส่วนภูมิภาค และได้กำหนดแผนพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญในส่วนภูมิภาคขึ้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530 - 2534) และทำให้เกิดความตื่นตัวของชุมชนเมืองอย่างมากนั้น เพื่อเป็นการรองรับความเจริญที่เกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสำรวจหาจุดบกพร่องและปัญหาที่มีผลกระทบต่อเยาวชนผู้ซึ่งจะเป็นกำลังอันสำคัญของท้องถิ่นของตนในอนาคตอันใกล้นี้ ด้วยเหตุนี้การศึกษาวิจัยเรื่อง "สภาพและปัญหาในการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาที่อยู่ในเขตและนอกเขตเทศบาลในส่วนภูมิภาค" จึงเป็นผลทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาสุขภาพในโรงเรียนที่อยู่ในเขตและนอกเขตเทศบาล อันจะเป็นประโยชน์ทั้งในการพัฒนาโครงการสุขภาพในโรงเรียน และมีผลถึงการพัฒนาตัวบุคคล ชุมชนรอบ ๆ โรงเรียนให้เจริญก้าวหน้า สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศต่อไป

ด้วยเหตุผลและความสำคัญต่าง ๆ ดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ ได้เป็นแรงจูงใจทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจและใคร่ที่จะศึกษาสภาพและปัญหาในการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนตามการรับรู้ของผู้บริหาร ผู้ซึ่งเป็นผู้นำสำคัญในการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษาอันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาโครงการสุขภาพในโรงเรียนต่อไป เพื่อเป็นการรองรับการเจริญเติบโตของสภาพชุมชนและความแออัดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ในเขตและนอกเขตเทศบาล สังกัดกรมสามัญศึกษาในส่วนภูมิภาค ตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียน
2. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ในเขตและนอกเขตเทศบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา ในส่วนภูมิภาคตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพและปัญหาการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน และเปรียบเทียบปัญหาการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา ใน

ส่วนภูมิภาค โดยศึกษาในด้านการจัดสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียน การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน การเรียนการสอนสุขภาพ และการบริหารงานโครงการสุขภาพในโรงเรียน

2 การวิจัยครั้งนี้ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ตามผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ในเขตและนอกเขตเทศบาล สังกัดกรมสามัญศึกษาในส่วนภูมิภาค ทั่วประเทศครอบคลุมทั้ง 12 เขตการศึกษา

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้บริหารโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน เป็นอย่างดี
2. คำตอบที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารโรงเรียนเป็นคำตอบที่ตรงกับสภาพและปัญหาที่เป็นจริง

คำจำกัดความในการวิจัย

1. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในส่วนภูมิภาค
2. สภาพ หมายถึง สภาพที่เป็นจริงของโรงเรียนในการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน
3. การรับรู้ หมายถึง แนวความคิดของผู้บริหารที่เกิดจากการได้เห็น ได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์ต่อการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนทั้งที่เกี่ยวกับสภาพและปัญหา
4. การจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน หมายถึง การจัดและดำเนินงานในด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียน การบริการสุขภาพแก่นักเรียน การเรียนการสอนสุขภาพ และการบริหารโครงการสุขภาพในโรงเรียน เพื่อมุ่งส่งเสริมหรือเสริมสุขภาพให้แก่นักเรียนและบุคลากรทุกคนในโรงเรียน ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ
 - 4.1 การจัดสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพ หมายถึง การกระทำทั้งหลายที่ช่วยให้โรงเรียนมีสภาพทางด้านวัตถุ จิตใจ อารมณ์ และสังคมไปในทางที่สะอาดเรียบร้อย ปลอดภัย และเหมาะสม

4.2 การจัดบริการสุขภาพ หมายถึง การดำเนินงานที่กระทำโดยครูพยาบาล แพทย์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อป้องกันและส่งเสริมสุขภาพของทุกคนในโรงเรียน

4.3 การเรียนการสอนสุขศึกษา หมายถึง การจัดเนื้อหาสาระ การจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์การสอน การวางแผนและดำเนินการสอน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรวิชาสุขศึกษา

4.4 การบริหารโครงการสุขภาพในโรงเรียน หมายถึง หน้าที่และความรับผิดชอบในการริเริ่ม ดำเนินงานปรับปรุง ส่งเสริม แนะนำ ทดลอง ค้นคว้า วิจัย เผยแพร่อบรม ควบคุม และประเมินผลโครงการสุขภาพในโรงเรียน

5. ส่วนภูมิภาค หมายถึง พื้นที่ซึ่งครอบคลุมทั้ง 12 เขตการศึกษาทั่วประเทศของกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ยกเว้นกรุงเทพมหานคร

6. เขตเทศบาล คือการบริหารส่วนท้องถิ่นอีกรูปหนึ่ง ที่มีพระราชบัญญัติเทศบาล พุทธศักราช 2496 กำหนด เทศบาลเป็นทบวงการเมือง หมายถึง ท้องถิ่นอันเป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัด ชุมชนที่มีพลเมืองหนึ่งหมื่นคนขึ้นไป โดยอยู่กันหนาแน่นเฉลี่ยสามพันคนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร อันได้แก่ เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล เทศบาลนคร ที่อยู่ในส่วนภูมิภาค

7. นอกเขตเทศบาล คือ เขตที่อยู่นอกเหนือพระราชบัญญัติเทศบาล พุทธศักราช 2496 อันได้แก่ หมู่บ้าน หรือชุมชนที่มีประชาชนอาศัยอยู่ 1,500 คนขึ้นไป แต่ไม่ถึงสามพันคน

8. โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ที่มีตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นโรงเรียนสหศึกษาที่อยู่ในเขตและนอกเขตเทศบาล ในส่วนภูมิภาค